

Apesar da chuva fomos para pescar. – Незважаючи на дощ, ми пішли ловити рибу.

Таким чином, виходячи з розгляду особливостей вживання прийменників у португальській мові при формуванні іншомовної компетентності у тих, хто вивчає цю іноземну мову, можна зробити такі висновки:

у португальській мові, як у мові аналітичного строю, винятково важливу роль відіграють прийменники, які служать для вираження відносин між словами в реченні;

прийменник є важливим інструментом керування, тобто має властивість приєднувати до слова, з яким він вживається, інше залежне слово;

прийменники в своїй більшості багатозначні, тобто служать для вираження не одного, а декількох значень.

Експлетивними або десемантизованими в португальській мові називають прийменники, що вживаються як семантично незначущі формальні знаки, які не виражають конкретних відношень і виконують лише функцію зв'язку.

Прийменники поділяються на прості, які не можна розкласти на частини, і складні, які складаються з кількох елементів. Останні ще називають прийменниковими зворотами.

Найбільш уживаними у португальській мові є прості багатозначні прийменники a, com, de, em, para, por, sobre.

Складні прийменники в основному утворюються від простих прийменників та інших частин мови (прислівників, іменників) і виражають обставинні відношення (місця, часу, причини).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вольф Е. М. История португальского языка / Е. М. Вольф. – М.: Либроком, 2009. – 264 с.
2. Гренадерова О. Л. Полифункциональность предлога: на материале португальского языка: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.05 / Ольга Леонидовна Гренадерова. – М., 2005. – 149 с.
3. Нечаева К. К. Португальский язык: [справочник по грамматике] / К. К. Нечаева. – М.: Живой язык, 2009. – 224 с.
4. Никонов Б. А. Грамматика португальского языка. Практический курс : [для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Б. А. Никонов. – М.: Высш.школа, 1981. – 263 с.
5. Грамматика португальского языка. [Електронний ресурс]. – режим доступу до сайту : http://mir2050.narod.ru/por/GRAMATICA_PORTUGUESA_12paginas.pdf. – Назва з екрану.

УДК 371.315+811.111'36

Орловська Л. К.
Київський національний
лінгвістичний університет

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В УСНОМУ МОВЛЕННІ

Стаття присвячена розгляду процесу породження і сприйняття мовлення та аналізу механізмів його граматичного оформлення з метою виявлення закономірностей процесу формування граматичної компетенції.

Розкрито механізми кодування усного висловлювання для з'ясування операцій, необхідних для граматично правильного оформлення мовлення та проаналізовано механізми декодування усного висловлювання для виявлення операцій, необхідних для граматично правильного сприйняття мовлення.

Ключові слова: усне мовлення, усне висловлювання, іншомовна граматична компетенція.

Орловская Л. К. Психолингвистические предпосылки формирования иноязычной грамматической компетенции в устной речи. *Статья посвящена рассмотрению процесса порождения и восприятия речи и анализа механизмов ее грамматического оформления с целью обнаружения закономерностей процесса формирования грамматической компетенции.*

Ключевые слова: устная речь, устное высказывание, иноязычная грамматическая компетенция.

Orlovska L. K. Psycholinguistic pre-conditions of forming Grammar competence in oral speech. *The article deals with the process of producing and perceiving speech and analysis of mechanism of Grammar forming with the purpose of revealing the process of forming Grammar competence.*

Key words: oral speech, Grammar competence.

Багатозначність терміна «граматика» усвідомлювалась протягом тривалого часу. Слово «граматика» (гр.grammatike від «gramma», що означає буква, написання) має різні тлумачення. Це, по-перше, «граматична будова мови, тобто система морфологічних категорій і форм, синтаксичних категорій і конструкцій, способів словотворення». По-друге, – це «розділ мовознавства, який вивчає цю будову і його закони [9, с. 113]. Отже, вивчення граматики може означати практичне оволодіння структурними явищами мови, тобто набуття вміння вживати їх у мовленні та розуміти при сприйманні іноземної мови. Оскільки механізми граматичного структурування є стрижнем у процесі породження і сприйняття мовленнєвого висловлювання, розглянемо процес породження і сприйняття мовлення та проаналізуємо механізми його граматичного оформлення з метою виявлення закономірностей процесу формування граматичної компетенції.

Ні словник, ні граматична форма, ні фонемний склад мови окремо не утворюють ніякої комунікативної одиниці і не функціонують як засіб передачі інформації. Мінімальна одиниця, яка інтегрує в собі мовні елементи для процесу комунікації, це мовленнєвий акт, в якому здійснюється спілкування, акт, який уособлює в собі

відносно закінчений обмін думками в нескінченному процесі пізнавальної діяльності людини. З точки зору сучасної комунікативної лінгвістики, всі системні одиниці мови – від слова до речення – не можуть бути віднесені самі по собі до категорії мовленнєвого акту. Як би не було закінчене речення як структурна одиниця мови – інтонаційно, лексично, граматично – воно само не здатне реалізувати комунікативний акт. Комунікативний акт передбачає взаємозв'язок двох комунікантів, що обумовлює дві основи мовного спілкування, а саме породження й сприйняття тієї чи іншої інформації.

Використання граматичних елементів мови в мовленнєвій діяльності, тобто функціонування граматики обслуговується специфічними формуваннями або механізмами граматичного структурування [11, с. 18].

За даними психолінгвістики, граматику представлена в механізмах мовлення як «багаторівневий механізм, який складається з низки послідовно включених блоків», що забезпечують різні фази породження і сприйняття мовленнєвого висловлювання, організованого за законами певної мови [8, с. 48].

Розглядаючи мовлення як спосіб формування і формулювання думки в самому процесі її реалізації І. О. Зимня виділяє три способи:

- 1) внутрішній (людина «включається» в рецепцію);
- 2) зовнішній усний (людина «включається» в говоріння);
- 3) зовнішній письмовий (людина «включається» в спілкування з відсутнім партнером у письмовій формі).

Кожен з цих способів характеризується своєю специфікою, яка проявляється, перш за все, в характері їх зв'язку з мовленням і мисленням.

Усне мовлення, яке входить до об'єкту нашого дослідження, – основний засіб здійснення двох видів мовленнєвої діяльності – говоріння й аудіювання, що передбачають як породження, так і розуміння мовлення. Механізми говоріння й аудіювання тісно взаємопов'язані, тому без говоріння не може бути сприйняття, а без сприйняття – говоріння. Розглянемо зовнішній усний спосіб формування і формулювання думки, тобто реалізацію мовленнєвої діяльності в говорінні.

Реалізація мовленнєвої діяльності в говорінні відбувається шляхом складного загального мовленнєвого механізму. Відомо, що усне висловлювання починається з мотиву, потім відбувається попереднє формулювання думок у внутрішньому мовленні, а потім їх розгортання в певні структури відповідно до граматичних правил мовлення, висловлюваного людиною, яка володіє мовою та породжує висловлювання.

Кодування мовного висловлювання здійснюється аналогічно процесу кодування рідною мовою. Різниця полягає в тому, що при кодуванні мовлення іноземною мовою людина може свідомо сконцентрувати увагу чи на лексичному значенні, чи на вимові, чи на формі, тобто на структурному

оформленні висловлювання, що не характерно для кодування рідною мовою. Саме структурне оформлення висловлювання, здатність побудувати фразу (речення, висловлювання) іноземною мовою є певним специфічним завданням при формуванні іншомовного мовлення, а отже, на нашу думку, свідчить про перевагу саме граматичних труднощів при кодуванні іноземною мовою, і ще в більшій мірі це стосується, безумовно, другої іноземної мови.

Розкриємо механізми кодування усного висловлювання для з'ясування операцій, необхідних для граматично правильного оформлення мовлення. Мовлення, як і будь-яка цілеспрямована діяльність, складається з двох частин: орієнтовної та виконавчої [4, с. 19].

Виконавча частина – це лише те, що ми отримуємо «на виході» породження мовлення. Вона включає механізми зовнішнього фонаційного оформлення висловлювання, що об'єднують низку операцій. Серед них основними є вибір і збирання відібраних елементів, які реалізуються за заданими мовними правилами згідно із задумом.

Орієнтовна частина діяльності є провідною, оскільки саме вона є коригуючим та контролюючим фактором при породженні висловлювання. Орієнтовна частина діяльності зі структурного оформлення мовлення включає такі етапи:

- мотиваційно-спонукальний;
- формуючий, який включає змістоутворюючу та формулюючу фази;
- реалізуючий.

Згідно з трактуванням І. О. Зимньої, перший етап є «запуском» усього процесу створення мовлення, сплавом мотиву і комунікативного наміру [5, с. 49]. Етап утворення змісту пов'язаний з внутрішнім програмуванням мовленнєвого висловлювання. Його початковим моментом є зародження мовленнєвої інтенції, внутрішнього спонукання в мовленні. Одночасно виникає мовленнєвий задум, що є загальним нерозчленованим значенням, яке визначається метою, закладеною в мотиві певної мовленнєвої дії. Цей задум ще не втілений в конкретні слова і структури мови та існує поки що в деякому інтегральному ході значення [1, с. 42]. Думка, за словами Л. С. Виготського, «здійснюється в слові» в «семантичному плані», який є першим і за яким відбувається план внутрішнього мовлення [3, с. 380-381]. Семантичний план характеризується тим, що тут уже знайдені відповідні внутрішнім зовнішні слова, але граматику ще відрізняється від граматики зовнішнього мовлення і тому необхідний перехід від синтаксису значень до словесного синтаксису. Цей перехід називається граматичним структуруванням. За О. О. Леонтьєвим, процес граматичного структурування відбувається через накладання «граматичних правил» на підготовлену на попередніх етапах внутрішню програму висловлювання [7, с. 79]. Отже, на мотиваційно-спонукальному етапі діє механізм створення мовлення, який включає операції:

- зі створення мотиву;
- із зародження мовленнєвої інтенції;

- з переходу від синтаксису значень до словесного синтаксису (граматичне структурування).

Ефективній реалізації операцій мотиваційно-спонукального етапу буде сприяти відповідна організація процесу вправління, що передбачає використання граматичних ситуативних вправ. У таких вправах, завдяки наявності в них мовленнєвої ситуації, вказується комунікативний намір, що «запускає» процес структурного оформлення мовлення.

Другий етап – формуючий – є основним етапом при породженні мовлення, оскільки саме на цьому етапі висловлювання отримує своє граматичне оформлення. Формуючий етап має дві функціонально різні, але тісно взаємопов'язані фази: змістоутворюючу і формулюючу. У змістоутворюючій фазі утворюється і розгортається загальний задум мовця. У формулюючій фазі здійснюється мовне оформлення загального смислу висловлювання. Змістоутворюючу фазу І. О. Зимня співвідносить з «внутрішнім програмуванням» [6, с.196]. За О. О. Леонтьєвим, внутрішнє програмування мовленнєвого висловлювання є неусвідомленою побудовою деякої схеми, на основі якої породжується мовленнєве висловлювання [7, с. 7]. Внутрішнє програмування може розгортатися або у зовнішнє мовлення, або у внутрішнє мовлення в залежності від функціональної спеціалізації мовленнєвого висловлювання. Перехід від внутрішнього мовлення до зовнішнього здійснюється через ступінь програмування. Структура програмування відображається в порядку слів у реченні в тих випадках, коли цей порядок не деформується граматичною структурою в конкретній мові.

Висловлювання отримує своє граматичне оформлення перш за все лінійно: це ланцюжок мовних знаків, які розгортаються в часі. Всі ланки цього ланцюжка поєднані граматичними залежностями, які в цілісній фразі мають ієрархічний характер. Тому можна зазначити, що синтаксична структура фрази розгортається як зліва направо, так і зверху вниз, утворюючи «дерево» лінгвістичних залежностей. Схема є матричним контуром фразового стереотипу – узагальненого психічного образу синтаксичної структури фрази [1, с. 63] і здійснюється за допомогою операцій граматичного структурування і лексичного відбору. Що стосується лексико-граматичної системи, в якій слово є центральною ланкою, це означає, що один потік спускається вниз, диференціюючись на склади і фонемі, а інший піднімається вгору, інтегруючись у динаміці мимовільного управління в словоформи, категорії, синтагми, речення.

У термінах І. О. Зимньої змістоутворююча і формулююча фази монолітні [6]. Одночасно з процесом вибору слів здійснюється операція їх розміщення, тобто граматико-синтаксичне оформлення висловлювання. Таким чином, формуючий рівень породження мовлення складають операції:

- з утворення і розгортання загального задуму мовця;

- з переходу від внутрішнього до зовнішнього мовлення;

- з синтаксичного оформлення загального смислу висловлювання.

Для забезпечення ефективного оволодіння операціями формуючого етапу, на нашу думку, мають бути зняті труднощі лексичного характеру в процесі вправління, що означає доступність лексики для вибору (відсутність незасвоєного лексичного матеріалу, подача лексичних опор у вправах). Це надасть студентам можливість сконцентруватися на синтаксичному оформленні висловлювання: особливого значення дотримання цієї вимоги набуває при вивченні другої іноземної мови через інтерференцію мов.

На реалізуючому етапі має місце екстеріоризація у внутрішньому мовленні внутрішнього комунікативного наміру за допомогою артикуляційного та інтонаційного оформлення висловлювання [5, с. 79]. Вона здійснюється завдяки механізмам реалізації, які включають операції:

- добування з довготривалої пам'яті необхідних елементів висловлювання;

- аранжування елементів висловлювання в залежності від вибраної форми і згідно з необхідним в поданій ситуації спілкування динамічним стереотипом;

- співвіднесення елементів висловлювання один з одним за формою стосовно їх граматичних взаємовідносин і змісту.

Виходячи із сутності реалізуючого етапу, слід наголосити на необхідності удосконалення репродуктивних фонетичних навичок студентів, використанні та поступовому знятті опор граматичного структурування висловлювання в навчальному процесі.

Спираючись на результати досліджень процесу формування висловлювання, можна зробити висновок про те, що оволодіння іншомовним усним висловлюванням та його граматична правильність має забезпечуватися низкою дій, за допомогою яких студенти присвоюють згадані вище механізми та операції.

Проаналізуємо механізми декодування усного висловлювання для виявлення операцій, необхідних для граматично правильного сприйняття мовлення.

Сприйняття є внутрішнім способом формування і формулювання думки. Це складний, неоднорідний і багатоплановий психічний процес. Складність його пояснюється перш за все специфікою об'єкта – мовленнєвого повідомлення. З огляду на це необхідно ланкою процесу сприйняття мовленнєвого повідомлення є прийом і опрацювання мовної інформації на всіх рівнях: фонетичному, граматичному, лексичному.

Сприйняття мовлення пов'язане з такими мовленнєво-розумовими операціями, як розпізнавання, розрізнення, пошук, оцінка смислового та логічного аналізу висловлювання. В сучасній психолінгвістиці сформульовано положення про

багатоетапність протікання не тільки процесу породження мовлення, а й процесу сприйняття мовлення. Процес сприйняття мовлення за своєю функціональною спрямованістю протилежний процесу породження мовлення. «Розуміння – більш складний процес, де контекст, як граматичний, так і семантичний, відіграє більшу роль, ніж при породженні, структурні характеристики речення – меншу, однак «синтез» граматичної структури речення є необхідним елементом його розуміння» [95, с. 10]. Сприйнята інформація є структурним цілим, і умовою її розуміння є сприйняття її в структурному оформленні. Структурне оформлення фрази виражається за допомогою граматичних сигналів, які звучать, порядку слів і цілісності інтонаційного контуру. При сприйнятті перших слів слухач починає прогнозувати змістове розгортання і синтаксичну структуру. Процес сприйняття спочатку відбувається великими блоками, фразами і синтагматичними частинами, які відокремлені одна від одної паузами. Той, хто сприймає мовлення, шукає опору на звукові сигнали, які дозволяють побудувати гіпотезу про загальну структурну організацію фрази; на звукові лексичні одиниці, які діють на імпульси розуміння змісту; на граматичні сигнали, які дозволяють зібрати слова в єдине структурне ціле, що поєднується з передбаченим фразовим контуром. Граматичні сигнали відіграють подвійну роль: з одного боку, вони сприяють розчленуванню мовленнєвого ланцюжка на елементарні значущі одиниці; з іншого, – виявляють допомогу в подальшому «складанні» мовленнєвого ланцюжка з лексичних одиниць. Граматичний механізм сприйняття допомагає регулювати не тільки процес розчленування мовленнєвого ланцюжка, але й його наступне збирання з отриманих лексичних одиниць.

Аналіз процесу сприйняття мовлення дав змогу вченим виявити операції, закріплення яких у процесі оволодіння іноземною мовою забезпечує правильність граматичної сторони слухання:

- ідентифікація і диференціація сигналів та їх розчленоване сприйняття;
- приписування сигналам граматичних значень з урахуванням особливостей аранжування всього ансамблю граматичних засобів;
- відтворення фразового контуру;
- співвіднесення фразового контуру з лексичними одиницями, які вкладаються в контур, завдяки взаємній граматичній узгодженості [2, с. 99].

Оволодіння зазначеними операціями передбачає організацію вправління в розпізнаванні форм і значень граматичних структур на слух в межах фразового контуру, тобто на рівні не нижче фразового висловлювання.

Отже, розглянувши процес породження та сприйняття мовлення, можна дійти висновку, що знання внутрішньої структури мовленнєвої діяльності досить суттєве, оскільки дозволяє усвідомити закономірності процесу формування іншомовної граматичної компетенції, про які йшлося вище, та наголосити на необхідності удосконалення психологічних механізмів усного мовлення

іноземною мовою, що стосуються зокрема загальних механізмів усного мовленнєвого спілкування: осмислення, пам'яті і випереджаючого синтезу, промовляння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берман И. М. Восприятие и переработка текста на уровне предложения. Очерки методики обучения чтению на иностранном языке / И. М. Берман, Н. Л. Белоцерковская. – К., 1977. – 174 с.
2. Бухбиндер В. А. Устная речь как процесс и предмет обучения. Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках [под ред. В. А. Бухбиндера] / В. А. Бухбиндер. – К.: Высш. школа, 1980. – 246 с.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь / Лев Семенович Выготский // Избранные психолингвистические исследования. – М., 1956. – С. 380 – 381.
4. Гальперин П. Я. Заметки о психологических основах обучения речи на иностранном языке / П. Я. Гальперин. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1980.
5. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке / Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Просвещение, 1978. – 159 с.
6. Зимняя И. А. Психология обучения иностранному языку в школе / Ирина Алексеевна Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
7. Леонтьев А. А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания / Алексей Алексеевич Леонтьев. – М.: Наука, 1967. – 308 с.
8. Леонтьев А. А. Некоторые проблемы обучения русскому языку как иностранному (психолингвистические очерки) / Алексей Алексеевич Леонтьев. – М.: Изд-во МГУ, 1970. – 88 с.
9. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – 2-е изд., доп. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 709 с.
10. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах / [С. Ю. Ніколаєва, О. Б. Бігіч, Н. О. Бражник та ін.] – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
11. Цетлин В. С. Методика обучения грамматическим явлениям французского языка в средней школе / Валентина Самуиловна Цетлин. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 267 с.

УДК: 378.147.004.

Александрова Н. М.

старший викладач Київського Національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНТЕРНЕТ-ПОРТАЛІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

У статті аналізується педагогічний потенціал інформаційних Інтернет-порталів у ході активізації та інтенсифікації мовленнєвих навичок і вмінь у процесі формування професійної компетенції та активізації навчального процесу. Пропонуються рекомендації щодо конкретних видів роботи на занятті для підвищення та стимулювання мотивації студентів-економістів до вивчення іноземної мови (англійської).

Ключові слова: професійна компетенція, інформаційні технології навчання, Інтернет-портали, особистісний підхід, інтенсифікація,